UDK 371.3
37.03
Pregledni rad
Primljeno: 15. travnja 2016.

SMIJEŠNA STRANA OBRAZOVANJA – HUMOR U POUČAVANJU

Ivana Dramac, mag. prim. educ., OŠ ˝Banija˝, Karlovac
Marinko Lazzarich, docent, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Sažetak:

Škola je oduvijek percipirana kao odgojno-obrazovna ustanova u kojoj učenici uče i stječu spoznaje o temeljnim životnim vrijednostima. Obrazovanje usmjereno usvajanju znanja nerijetko inaugurira ozbiljnost i disciplinu u nastavnom procesu, dok poučavanje utemeljeno na tradicionalnom pedagoškom pristupu kadšto zanemaruje terapeutsku ulogu smijeha u školskom prostoru. Humor i smijeh možemo percipirati kao svojevrsnu alternativu ozbiljnoj stvarnosti, ali humor nije tek jednostavno sredstvo opuštanja i razonode. U svojoj širokoj primjeni humor može pronaći svoje mjesto i u odgojno-obrazovnom procesu. Znanstvenici koji su ispitivali njegovu funkcionalnu učinkovitost slažu se kako humor bitno utječe na kvalitetu obrazovnoga procesa omogućujući poboljšanje međugeneracijskih odnosa. Osim uspostavljanja poticajnog razrednog ozračja poučavanje popraćeno humorističnim metodološkim instrumentarijem može olakšati nastavnicima interpretaciju obrazovnih sadržaja, a učenicima učiniti učenje zanimljivijim.

U tekstu se nastoje rasvijetliti didaktičke mogućnosti smijeha u školskom prostoru, a posebna se pozornost posvećuje humorističnim elementima u nastavi Hrvatskoga jezika. Postavlja se pitanje nije li duhovitost kao pozitivna karakterna osobina zanemarena u nastavnoj praksi. Uz propitivanje njegove funkcionalne učinkovitosti promišlja se o mogućnostima implementacije humora u nastavni proces. U radu će biti prikazani rezultati provedenih istraživanja, u Karlovačkoj i Primorsko-goranskoj županiji, o učeničkim i nastavničkim iskustvima učinkovitosti primjene humora u nastavi.

Ključne riječi: Hrvatski jezik, humor, poučavanje, razredna nastava

Uvod

Smijeh je instiktivna aktivnost i najbolji lijek za sve životne nedaće, a osim što olakšava društvenu komunikaciju može oplemeniti i pedagoški sustav. Fenomen smijanja je sam po sebi trenutan, objedinjuje i aktivira sve pore čovjekova bića – emotivnu, mentalnu, tjelesnu i duhovnu. ˝To je aktivnost koja, nudeći zadovoljstvo, uključuje mentalne mehanizme, oslobađa neurovegetativni sustav, olakšava društvenu komunikaciju obogaćuje pedagoški sustav i razgaljuje život u nama.˝[1] Utemeljen na smijehu humor je snažna obrana od tjeskobnih raspoloženja te uspostavlja ravnotežu između ˝ozbiljnog˝ i˝neozbiljnog˝ dijela života. Anić i Goldstein (1999), kao i Klaić (2007) *humor* definiraju kao oblik šaljive ironije, oblikovanje komičnih doživljaja svijeta u dosjetke, šale, stalne nazive (nadimke) i tekstove. Humor nije samo sredstvo zabave, on ima osobiti potencijal unutar društvene interakcije jer može poslužiti kao obrazac ponašanja, ali može prenijeti određene društvene vrijednosti i znanja. Za odgajanje u školskom prostoru veoma je važan spontan i iskreni smijeh. Pozitivno ozračje i opuštenost važni su preduvjeti za povjerenje i suradnju izmađu učenika i učitelja, što rezultira kvalitetnijom komunikacijom.[2] Analizirajući *sociologiju zabave*, ulogu i značenje humora u životu mladih, Relja i Baturina (2010) ustanovili su kako se humorom najčešće poseže radi zabave, ali i za prevladavanjem svađa i sukoba. Autori istraživanja apostrofiraju svijest mladih o terapeutskoj

---

1 S. Fioravanti, L. Spino, *Anime con il naso rosso. Clown Dottori: conquiste e prospettive della gelotologia* (2006: 36), (prev. autor)

2 A. Pellegrini (2008), disertacija *Komunikacija u clownterapiji: pitanja i pedagoške obrazovne intervencije*, http://sociologia.tesionline.it/sociologia/tesi.jsp?idt=26110, preuzeto 7. 4. 2016.

ulozi humora, kao i njegovu nezaobilaznu ulogu u školskom prostoru. Po mišljenju ispitanika humor uvelike utječe na podizanje kvalitete obrazovnoga procesa, stoga humor nije tek puko sredstvo razonode - on omogućuje poboljšanje međugeneracijskih odnosa.

Psiholog Randy Garner (2006) proveo je istraživanje o humoru i utvrdio kako se učenici lakše prisjećaju sadržaja ako je školski humor povezan s nastavnim sadržajima. Profesori psihologije Mark Shatz i Frank La Schiavo (2005) sa Sveučilišta u Ohiou istraživali su online nastavu[3] i došli do spoznaja kako učenici uživaju u nastavi prožetoj vedrinom i humorom. Shatz je naglasio kako je posao učitelja podučavanje, a ne zabavljanje učenika, no smijeh je, svakako, dobrodošao.

Raznovrsni oblici humora potvrđuju njegovu divergentnost, i kao komunikacijske tehnike i kao nezaobilaznoga fenomena prilikom konceptualizacije ljudskih iskustava (Relja-Baturina, 2010) Suvremena škola teži demokratiziranoj i humaniziranoj odgojnoj komunikaciji, od nastavnika se očekuje humanost, a humanisti cijene humor koji je u neraskidivoj vezi sa slobodom izražavanja. Načela suvremene metodike naglašavaju kako učenje s radošću nije nemoguća misija. Stječe se dojam kako poticajne didaktičke mogućnosti smijeha nisu u potpunosti iskorištene u nastavnome procesu. Analizirajući učinkovitost smijeha u obrazovanju, može se primijetiti koliko su u našoj kulturi razgraničeni učenje i igra. Učenje je važno i zahtjevno, dok je igra neozbiljna i vedra, stoga se dvije krajnosti rijetko prožimaju, pogotovo u odgojno-obrazovnome procesu. Obrazovanje često ograničava slobodu djeteta svojom formalnošću i ozbiljnošću, kao da se radost zanemaruje u kurikulskim programima. Na taj se način učenicima šalje poruka kako su vedrina i humor naprihvatljivi u školskom prostoru. Poput života i nastavni proces može biti više ili manje radostan, što zavisi o pristupu nastavničkoga kadra poučavanju, no nije dobro ako se sve prepušta entuzijazmu učitelja i nastavnika. Oni su opterećeni zahtjevnim nastavnim programima, obrazovnim ciljevima i socijalnim statusom odgojitelja u društvu. Ipak, učenik je u središtu pozornosti i čitav proces obrazovanja mora biti usmjeren formiranju zdrave, otvorene i motivirane osobe.

Milan Matijević zapazio je kako u opusu naše pedagoške i psihološke literature nema previše zapaženih radova o fenomenu humora i smijeha, a posebice o njegovom mjestu u odgojno-obrazovnome procesu. Kako godinama nije postojala relevantna literatura o ulozi humora u odgojnoj komunikaciji, nastavnici su po vlastitoj intuiciji vedrinom i smijehom oplemenjavali svoje poučavanje. No, duhovitost je prirođena značajka ličnosti i uspješni učitelji spontano koriste humor kao edukativni alat, ali što je s učiteljima koji nemaju naglašen smisao za humor – postoje li tehnike koje se mogu primijeniti u nastavi? Može li se nešto učiniti kako bi se komunikacija između predavača i učenika humanizirala i obogatila ozračjem humora?

POZITIVNI I NEGATIVNI ASPEKTI ŠKOLSKOGA HUMORA

Milan Matijević (1994) je prikupio spoznaje svojih studenata, budućih učitelja, o ulozi humora u nastavnome procesu. Utvrdio je kako humor ima pozitivan učinak na razrednu atmosferu (78,9 %) te pozitivno utječe na kvalitetu nastave, u vidu porasta zanimljivosti gradiva (81,3 %). Ovo je istraživanje pokazalo da je smisao za humor poželjan unutar istraživanih interpersonalnih odnosa u odgojno-obrazovnome procesu.

Na Učiteljskom fakultetu u Rijeci u travnju 2016. godine provedeno je istraživanje o humoru u nastavi. Studenti su izrazili svoj stav o zastupljenosti humora tijekom školovanja.[4]

---

[3] Rezultati istraživanja objavljeni su u časopisu *College Teaching* (2005, vol. 32 (4), 246-248).

[4] Istraživanjem provedenim metodom ankete obuhvaćena su 253 ispitanika dvaju studijskih programa: Rani i predškolski odgoj (106 studenata) i Učiteljski studij (147). Bili su zastupljeni studenti preddiplomskoga i diplomskoga studija. Instrumentom upitnika mjerila su se praktična iskustva studenata, a upitnik je sadržao i otvoreno pitanje u kojem su ispitanici procjenjivali zastupljenost komičnih situacija u odgojno-obrazovnome procesu.

Na pitanje *Koliko je bilo smijeha i komičnosti tijekom vašeg obrazovanja u osnovnoj školi?*, 147 ispitanika (58,1%) zaokružilo je odgovor a) *prilično, dosta*. Za odgovor b) *malo*, odlučilo se 100 ispitanika (39,5%). Samo 6 ispitanika (2,4%) opredijelilo se za odgovor c) *nije bilo smijeha*. Na pitanje *Tko je poticao vedro ozračje u nastavi?,* čak 85,3% studenata opredijelilo se za odgovor b) *učenici*. Ostali ispitanici (14,7%) smatraju kako su učitelji potencirali ozračje humora u nastavi. Studenti su mogli navesti komičnu situaciju koju su zapamtili. Uglavnom su navodili dobronamjerne šale, viceve i anegdote koje su učitelji pričali na satu, komične situacije koje su inicirali učenici, smiješne nesporazume između učitelja i učenika, prepričavanja zanimljivih dogodovština iz života učitelja i sl.[5] Ipak, odgovori većine ispitanika navode na zaključak kako su se rijetki nastavnici koristili humorom za stvaranje ugodnoga ozračja u nastavi.

Humor može poslužiti nastavniku u različite svrhe. Učenici mogu, na primjer, evocirati svoju „najsmješniju dogodovštinu u razredu". Nadalje, može biti „vodič u smanjenju stresa˝ ili kao poticaj za razvoj kreativnost (Korobkin, 1988). Nastavnici mogu navesti „top-listu mrguda, zlovoljnika˝ kako bi na duhovit način upozorili na učeničke pogreške, bez neugodne kritike njihova neprimjerenoga ponašanja.

Kako bi došao do spoznaja o naklonosti učenika prema humoru u razrednom odjelu, Marinko Lazzarich je 2013. godine proveo istraživanje u riječkim osnovnim i srednjim školama. Svrha istraživanja bila je ispitati kako učenici doživljavaju i vrednuju duhovite nastavnike.[6] Za potrebe ispitivanja oblikovan je upitnik kojem su učenici pristupili anonimno tijekon nastave Hrvatskog jezika. Veći dio kvalitativnog istraživanja odnosio se na iskustvene stavove ispitanika o nastavnicima i njihovoj upotrebi humora za vrijeme nastave. Od ukupno 354 ispitanika, njih 350 odgovorilo je kako vole duhovite nastavnike, a kao obrazloženja su navodili sljedeće primjere: *„uz duhovite nastavnike bolje naučim i slušam; da, jer onda sati nisu dosadni; volim jer se opustim pa lakše svladam gradivo; nastava je zanimljiva pa mi brže prođe vrijeme; jer učine nastavu zabavnom; da jer je lakše s njima komunicirati; smanjuju napetost na satu; volim jer su onda i učenici opušteni/na nastavi je bolja atmosfera i učenici se dobro osjećaju; jer su opušteniji i bolja je komunikacija s takvim profesorima; zabavniji su i pristupačniji od drugih; volim jer na zabavan način prezentiraju gradivo i lakše ga pamtimo; da jer dosadno gradivo učine zanimljivim; žele uspostaviti ugodnu atmosferu i približiti se učeniku; volim jer ih nema puno a čine nastavu zanimljivijom; jer humor može privući moju pažnju na neke ozbiljne stvari˝* (Lazzarich, 2013: 183). Iz obrazloženja je vidljivo kako humor utječe na poticajno razredno ozračje, što proporcionalno utječe na učeničku motivaciju i lakše svladavanje nastavnoga gradiva. Na pitanje smatraju li kako su nastavnici koji se šale na satu neozbiljni i da se od njih ne može puno naučiti, ispitanici su u velikoj većini odgovorili negativno, primjerice: *„ne, tako bolje učim jer nisam pod pritiskom; ne, smatram da su takvi učitelji najbolji zbog toga što žele svoje učenike prvo nasmijati, a tek onda krenuti sa svojim satom; ne, samo pokušavaju stvoriti bolju atmosferu da učenici budu aktivniji na satu; baš suprotno – djeca na takav način lakše prate gradivo i usvajaju ga; uz pomoć šala lakše pamtimo˝* (Lazzarich, 2013, 184).

Obrazloženja ispitanika koji smatraju kako su nastavnici koji se šale na satu neozbiljni, odnose se na negativne aspekte humora, odnosno na izrugivanje i ismijavanje učenika od strane nastavnika. Humor, dakle, može imati i negativne posljedice ako se koristiti za porugu, podsmijeh, kao izvor predrasuda i sl. Riječ je o destruktivnoj strani humora: sramoćenje i sarkastično ismijavanje njegovi su oblici s negativnim predznakom. Matijević spominje "pedago-

[5] Budući da je istraživanje provedeno na visokoškolskoj ustanovi, autor istraživanja je ponudio studentima da se izjasne o smislu za humor svojih profesora. Na ponuđenu tvrdnju *Profesori na fakultetu se rado šale i skloni su smijehu*, čak 136 isptanika (53,7%) zaokružilo je odgovor DA, dok se 117 ispitanika (46,3%) odlučilo za odgovor NE, što djelomice potvrđuje tezu kako profesori na nastavničkom fakultetu imaju razvijenu svijest o važnosti humora u međugeneracijskim odnosima.

[6] Istraživanje je provedeno od svibnja 2011. do ožujka 2012. godine u 14 škola (7 osnovnih i 7 srednjih stručnih škola i gimnazija). Istraživanju su, u proporcionalnom odnosu, pristupili učenici osmih razreda osnovnih škola i učenici završnih razreda srednjih stučnih škola i gimnazija, koji su približno podjednako rapoređeni prema spolu. Ukupan broj obuhvaćao je 354 ispitanika.

gijsku zoologiju˝ kojom nastavnici kadšto javno etiketiraju svoje učenike, nazivajući ih pogrdnim epitetima i nadimcima. U verbalnom sukobu učenici ne ostaju dužni, već odgovaraju istom mjerom i dotičnim predavačima nadijevaju zanimljive nadimke, dok svaka generacija obogaćuje taj neukoričeni pedagoški rječnik. Budući da je dobrohotnost smijanja bitno obilježje humora, ovakvim primjerima nije mjesto unutar poželjne međuljudske interakcije.

Odgovori ispitanika pokazali su kako je učenički doživljaj nastavnika bitno određen njihovim osjećajem za humor, samim tim humor bitno definira odnos između sudionika nastavnoga procesa. Srdačnost i humor preduvjeti su kvalitetnih odnosa i mirne koegzistencije u razrednoj sredini. Istražujući sličnu problematiku, Sprecher i Regan (2002) su utvrdile kako su intrinzične osobine poput otvorenosti, ljubaznosti i osjećaja za humor najpoželjne unutar svih vrsta odnosa. Istovremeno, dobiveni rezultati koreliraju s rezultatima istraživanja svjetskih stručnjaka u području odgoja i obrazovanja. Skupina istraživača, Wanzer, Frymier, Wojtaszczyk i Smith (2006) provela je istraživanje o zastupljenosti primjerenog i neprimjerenog humora na nastavi od strane učitelja.[7] Istraživači su postavili pitanje: *Koje vrste humora u nastavi učenici smatraju neprimjerenima?* Studenti su naveli čak 541 primjer koji se odnosi na neprimjereni humor u nastavi.[8]

PRIMJERENOST HUMORA U NASTAVNIM SITUACIJAMA

Za potrebe izrade diplomskoga rada magistrica primarnog obrazovanja Ivana Dramac provela je 2014. godine u Karlovačkoj županiji istraživanje o humoru u školi. Zamolila je učitelje i učenike da iznesu i podijele svoja iskustva o humoru u nastavi.[9] Učitelji su ispitani koliko često i na koji se način koriste humorom u svom svakodnevnome radu, u kojim nastavnim predmetima, situacijama te kako učenici reagiraju na njega. Učitelji koji su sudjelovali u istraživanju ostavili su dojam kako se rado prisjećaju šaljivih situacija koje su doživjeli u razredu jer se radi o pozitivnoj strani učiteljskog posla. Navodimo neka zanimljiva učiteljska iskustava i promišljanja:

˝Humor i šale neizbježni su u nižim razredima....prilikom odgovaranja su toliko nespretni i zanimljivi da se može napisati i knjiga viceva....˝ (M. Ban; s Facebook/nastavnici.org)

˝Pipi je kraljica humora, iskoristivo u svim predmetima u RN, pisanje imena (Pipilota Viktualia Zavjesić Peperminta Efraimova Duga Čarapa), opis lika, umanjeno mjerilo (Pipi crta

7 Sudionici istraživanja bili su studenti preddiplomskog studija koji su upisali uvodne komunikacijske kolegije. U istraživanju je sudjelovalo 96 ispitanika muškog spola i 188 ispitanica prosječne dobi 19 godina (Wanzer i sur., 2006).

8 Skupina primjera za neprimjereni humor podijeljena je u četiri kategorije: a) podcjenjivački humor usmjeren na učenika; b) podcjenjivački humor usmjeren prema ostalima; c) uvredljiv humor; d) samopodcjenjvački humor. Ispitanici su naveli mnoštvo primjera neprimjerenog humora u nastavi. Prvoj kategoriji neprimjerenog humora, odnosno kategoriji *podcjenjivački humor usmjeren na učenika* pripada 42% primjera. Najčešći razlozi podcjenjivanja su inteligencija (26%) i učenikovo mišljenje (17%), a još se navode i spol, izgled, pripadnost skupini i religija. Podcjenjivački humor usmjeren prema ostalima obuhvaća 27% ukupnih primjera za neprimjereni humor. Najučestaliji primjeri odnose se na podcjenjivanje prema spolu (34%), rasi i nacionalnosti (31%) te sveučilišnoj pripadnosti (31%). Na uvredljiv humor odnosi se 30% ukupnih primjera, a najčešće subkategorije su komentari i šale o seksualnosti (35%), vulgarni verbalni i neverbalni izrazi (27%) te humor povezan s navikom konzumiranja alkohola (13%). Ostali primjeri kategorije uvredljivog humora odnose se na morbidni humor, sarkazam te nedefinirane neprimjerene šale i komentare.

9 Diplomski rad pod naslovom ˝Humor kao metodološki instrumentarij u poučavanju˝ obranjen je na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Za potrebe istraživanje učiteljima je upit poslan javno putem mrežnih stranica, foruma i grupa koje okupljaju učitelje osnovnih i srednjih škola (*Nastavnici.org*, Udruga hrvatskih učitelja RN *Zvono*, Hrvatski obrazovni portal – *Zbornica*, *Razmjena materijala za rad – učitelji i odgajatelji, Nastavni materijali*). Učenici predmetne nastave Osnovne škole *Banija* iz Karlovca, u travnju 2014. god. anonimno su iznijeli svoja iskustva o humoru u nastavi u pisanom obliku. Sudjelovao je 101 učenik predmetne nastave.

konja prevelikog za A4 pa nastavlja po podu), Pipino pismo roditeljma Anike i Tomija, djeca ispravljaju Pipine pogreške...reagiraju fantastično!˝ (I. Maretić; s Facebook/nastavnici.org)

˝Inače radim u OŠ gdje je vrlo mlad kolektiv, predajem Hrvatski jezik. Danas smo pisali zadaćnicu u 7. razredu (u množini pišem jer imam 2 pripravnice) i jedan dječak, inače vrlo bistar, ali da bi ga razred prihvatio, pomalo glumi budalu, stalno lupeta gluposti. Nakon mnogobrojnih pokušaja ušutkavanja mladog gospodina, priključim laptop na internet i kažem: Od učiteljica samo za našega Branka....pustile smo mu pjesmu „Osjećam se haj“ od Psihomo-dopopa, a kad je došlo do dijela „Mozak bye, bye“ svi smo (skupa s njim) vrištali od smije-ha...On se smirio i napisao je sastavak s temom „Mozgu, doviđenja“ koji je čak i simpatičan.˝ (I. Filipović Miočević; s Facebook/privatni razgovor)

˝Humor, pa čak i neki prikladan vic (u višim razredima OŠ i u SŠ), iz mog iskustva, pridonosi opuštanju i prekidu napetosti, ja sam vrlo rado kroz zezanciju ispitao učenika i na kraju je (znanjem, jer da nije bilo toga) dobio dobru ocjenu. Humor na satu pridonosi općem opuštanju, ležernoj atmosferi, bez straha, ali treba znati postaviti granice. Tu je umjetnost učitelja. To se ne može naučiti, ovisi o učitelju, okruženju, učenicima, općenito klimi u školi. Roditeljima, na kraju krajeva. Danas te roditelj može tužiti ako si ispričao vic o Mirku i Slavku (pazi Mirko, metak...). Pa na kraju, i u filmu Družba Pere Kvržice ima „takvih“ nepodobnih stvari, a mi što god kažemo na satu, bar 2-3 snimka izađe na vidjelo.˝ (V. Živković; s Facebook/ nastavnici.org)

Navedeni komentari upućuju na bitne činjenice koje određuju humor u nastavi. Primjena komičnih situacija u nastavi pruža mnogobrojne prednosti – ugodno razredno okruženje, uspostavu otvorene uzajamne komunikacije, ali učitelj treba pažljivo odrediti do koje je mjere humor primjeren nastavnoj situaciji. Ne smije se zaboraviti kako nastava nije samo obrazovni, već i odgojni proces, stoga valja znati kada humor prelazi granice pristojnosti i poštovanja. Humor u nastavi treba osloboditi učitelje i učenike stresa i tjeskobe, olakšati svladavanje nastavnih sadržaja te pomoći u uspostavljanju ugodnog radnog okruženja. Ako je humor blisko povezan s nastavnim sadržajem, vrlo je vjerojatno da će učenici biti aktivniji i lakše će svladati sadržaj koji imaju pred sobom.

Za razliku od učitelja, učenici nisu bili toliko otvoreni za dijeljenje iskustava i komentara povezanih s humorom. Njihov zadatak bio je promišljanje o humorističnim situacijama koje uočavaju u školi, o njihovoj korisnosti te opisivanje komičnih situacija iz prakse. Ispitivanjem učeničkog stava prema humoru u nastavi došlo se do zanimljivih odgovora:

˝Humor u svakom smislu stalno primjećujem. Obično je taj humor iza učiteljevih leđa ili kad učitelj kaže nešto što je nama smiješno, a da on to ne razumije. Za humor su obično zaduženi oni vječiti optimisti koji su uvijek veseli i uvijek mogu naći nešto smiješno.˝

˝Humor mi tijekom sata pomaže jer se tako malo opustim. Od, ponekad, dosadnih sati. Također, on mi i odmaže tijekom testa. Jednom tijekom sata smo pričali viceve, to je bio najsmješniji sat.˝

˝Na nastavi ima humora i smijeha, ali taj humor obično nije vezan za nastavu i učenje nego za razred i učenike. Taj humor nastavnice često ne primjećuju. Taj humor nam odmaže u učenju jer ne pratimo nastavu.˝

˝Humor je u našem razredu prisutan svaki dan. Svaki sat se bar jednom svi zajedno nasmijemo. Nekad netko zaboravi torbu, netko kaže neku glupost, nekad nas nastavnici nasmiju. Kada se tako nešto dogodi, neki puta je problem stišati naš cijeli razred, ali unatoč tome, malo veseliji prođemo kroz dan.˝

˝Mislim da nam je humor svima potreban jer ćemo kasnije imati bolja sjećanja. Događa se većinom slučajno, npr. jučer smo imali Hrvatski, čitali smo i Marko je umjesto koliba pročitao kobila, Darija je krivo obukla majicu, Dajana rekla da je naš papa Franjo Tuđman, svećenik krivo pročitao ime više puta i brojne druge situacije. Humor nam je svima prekopotreban :D.˝

Rezultati istraživanja pokazuju kako učenici smatraju da duhovite situacije u nastavi potiču oni sami i to nerijetko zbog dosade koju osjećaju za vrijeme nastave. Vrlo je zanimljiva podijeljenost učeničkih mišljenja o prednostima, odnosno nedostatcima pri poučavanju. Neki učenici smatraju kako im humor pomaže pri učenju jer se lakše prisjete nastavnih sadržaja koji su interpretirani na satu, pogotovo ako se radi o šaljivim pričama ili anegdotama koje im pričaju učitelji kako bi im pobliže objasnili obrazovni sadržaj. Ivana Dramac drži kako učenici više cijene i osjećaju privrženost prema učiteljima koji se koriste humorom kako bi im približili predmet poučavanja jer su u svojim izjavama izdvajali upravo te učitelje. Uz navedene prednosti učenici su naveli kako im smijeh katkad i odmaže u učenju. To su uglavnom situacije kada pojedini učenici svojim neprimjerenim šalama ometaju izvođenje nastavnog sata, što predstavlja problem budući da se ostali učenici ne mogu koncentrirati na predavanje. Svi su učenici naveli kako se vole nasmijati za vrijeme nastave jer ih to opušta te sa zadovoljstvom izvršavaju svoje obaveze. Vrlo je očito da učenici vole vedre i nasmiješene učitelje te cijene kada im učitelj sadržaj prezentira na vedar i komičan način. U takvim su situacijama pažljiviji i spremni na suradnju s nastavnikom.

Bryant i sur. (1980) apostrofirali su kako učenici duhovite nastavnike doživljavaju boljim predavačima od onih učitelja koji se ne koriste humorom, stoga pokazuju više povjerenja prema smijehu naklonjenim profesorima. Po mišljenju učenika i učiteljice koje rabe humor daleko su učinkovitije u prijenosu nastavnoga gradiva. Istraživanje u riječkim školama korelira s rezultatima europskih i svjetskih metodičara.

Ipak, valja naglasiti da učitelj koji se ne osjeća ugodno koristeći se humorom tijekom nastave, ne mora inzistirati na takvom obliku komunikacije s učenicima. Forsiranje smijeha može izazvati negativan učinak. U tom slučaju može se posegnuti za alternativnim postupcima te za poticanje duhovite situacije iskoristiti neke druge izvore, poput rekvizita, smiješnih audiosnimki, videosnimki, stripova, brošura, maski i sl.

HUMOR I KREATIVNOST U NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA

Učitelji razredne nastave sa svojim učenicima provode daleko više vremena od svojih kolega u predmetnoj nastavi, stoga imaju mnoštvo mogućnosti za implementaciju smjehovnih sadržaja tijekom pouke. Nastavnici posebnu pozornost poklanjaju osposobljavanju učenika za pisano, likovno i glazbeno stvaralaštvo. Pritom se u strategiji poticanja učeničke kreativnosti mogu koristiti metodičkim predlošcima, poput stripa, za poticanje pisanog izražavanja. Uvodni motivacijski razgovor i primjerak stripa može poticajno djelovati na stvaralačku fantaziju učenika. Kada učenici trebaju upamtiti kakvu zahtjevniju definiciju, izraz ili frazu, može im se ponuditi kakva smiješna priča u kojoj se stvarnost izobličuje. Stripovi u kojima dolazi do izražaja humor i šaljiv pogled na svijet mogu poslužiti učiteljima kao funkcionalan predložak na satu Hrvatskoga jezika. U tom kontekstu uporabu popularnoga medija u razredu valja promatrati kao iskorištavanje učeničkih prirodnih interesa.[10]

HUMOR U KNJIŽEVNOSTI

Osim književnih naslova zadanih programom rada, učiteljica može ponuditi svojim učenicima tekstove u kojima su razvidni elementi humora. Mnogi književnici za djecu nastojali

[10] U istraživanju koje je provedeno 2012. godine učenici riječkih osnovnih škola izrazili su pozitivan stav prema smjehovnome diskursu *Alana Forda*. Komentari ispitanika o junacima stripa potvrđuju spoznaju kako su učenici u ranijoj fazi školovanja razvili sposobnost etičke i socijalne karakterizacije likova. Strip potiče ozračje ugode i radosti u učionici, a mladi su u kontaktu s dobro poznatim predloškom spontani i opušteniji, što otvara put snažnijem emocionalnom povezivanju između učitelja i učenika (Lazzarich, 2012).

su razvedriti male čitatelje i podariti im trenutke smijeha i zadovoljstva u čitanju. Navest ćemo ogledne primjere književnoumjetničkih tekstova domaćih i stranih umjetnika pisane riječi.

PJESNIŠTVO

Gustav Krklec često u svojim stihovima pokazuje sklonost prema vedroj igri nonsensne poezije (Crnković, 1982), što dolazi do izražaja u pjesmama *Ni san, ni java* i *Ludi dan*. Humor je čest element poezije Grigora Viteza, pjesnika koji je pisao vedre pjesme čija se šaljivost zasnivala na igri riječima, novotvorenicama i pretjerivanju, poput pjesmama *Dječak pušta lađu* i *Kvočka vodi svoju djecu u šetnju*, iz zbirke *Kad bi drveće hodalo* (Hranjec, 2004).[11] Nastavljači Vitezove poezije baštinili su njegovu specifičnu sklonost šali i vedrom doživljaju svijeta: Ratko Zvrko, Stanislav Femenić, Zvonimir Balog, Mladen Kušec, Pajo Kanižaj i Luko Paljetak.

Inovativan postupak Zvonimira Baloga bio je grupiranje riječi s glasovno istovjetnim morfemima različitih značenja čime se postiže specifična komičnost. Književnik Stanislav Femenić inspiraciju za svoje lirsko stvaralaštvo nalazio je u prirodi i u životinjskome svijetu. Pjesnik postiže smijeh i pravim nonsensnim pjesmama koje su teško ostvarive u stvarnom životu, a kao primjer možemo navesti pjesme *Sunce i ja* u kojoj dječak gađa sunce praćkom, *Što sve može Petar* i mnoge druge. Dubrovački pisac Luko Paljetak uz ustaljene animalističke motive u svojim stihovima uspostavlja nove odnose koji rezultiraju smijehom. Suprotnosti se temelje na antropomorfizaciji u apsurdnim situacijama. U njegovom pjesništvu nonsense i igre riječima u potpunosti su podređene funkciji stvaranja smjehovnog. Pajo Kanižaj, poput Femenića, voli životinjama pridavati ljudska obilježje pa je njegov medo gladan, miš lajući imitira psa i želi uplašiti mačku... Bilo da je riječ o poeziji ili prozi, zaigrani se književnik vedrim motivima nastoji približiti djetetovu svjetonazoru. Kanižajev se humorni diskurs ostvaruje depoetiziranim poantama, ˝zezatorskim jezikom˝ (A. Novaković) s obiljem žargonizama, neočekivanim obratima, narušavanjem konvencija i općeprihvaćenih spoznaja.

PROZNO STVARALAŠTVO

Humor u romanima o Ratku Miliću zvanom Koko, Ivana Kušana, proizlazi iz njegove nespretnosti i pogrešaka koje čini prilikom svojih detektivskih pustolovina. Čitatelj će zamijetiti piščevu duhovitost u naslovima poglavlja, koji su nerijetko dvosmisleni i upućuju na poznata djela iz svjetske književnosti: u romanu *Ljubav ili smrt* jedno poglavlje nosi naslov *Ana se bacila pod vlak*, što je aluzija na Tolstojev klasični roman *Ana Karenjina*. *˝Kušan upravo humorom prinosi suvremenosti književnosti u smislu – nije važna uvjerljivost, logičnost štiva (opisa, lika), iznad svega važno je nasmijati mladog čitača˝* (Hranjec, 2000: 73).

Književni stil Sanje Pilić ležeran je i zaigran, svojim se tekstovima zagrebačka spisateljica nastoji dopasti malim čitateljima. Bilo da je riječ o stihu ili prozi, njezini tekstovi odišu nesputanom radošću i veseljem. U svojim djelima spisateljica se igra slovima, riječima i rečenicama kako bi izmamila osmijeh na lice svojih čitatelja. U zbirci priča i crtica *Nemam vremena* Sanja Pilić koristi se igrom riječima pa tako ˝žurbu˝ opisuje kao *bzzzkasto, fijukasto, švungasto, brzasto, tornadasto, vjetrovito, streličasto* i *munjasto*, a kazna za ozbiljne u školi smijeha je *šalaonica, zabavljaonica, škakljaonica, smješkaonica, veseljeonica* i *smjehorađaonica*.

Ironija i sarkazam bliski su mladima jer se oni koriste humorom kao određenom vrstom bunta i pobune protiv konfuzne stvarnosti koja ih okružuje. Komičan lik devetogodišnje dje-

[11] U stihovima se pjesnik koristi zvučnim rimama i šaljivim onomatopejama, primjerice:˝... *Ovako govori kvočkamama / Svojim pijukavim lopticama: / Svi hodajte nožicama / Ovako / Ko-ko-ko-ko ja! / Čeprkajte nožicama / Ovako / Ko-ko-ko-ko ja!* Pjesma *Kvočka vodi svoju djecu u šetnju* (Vitez, 1990, 47).

vojčice Pippi, književnice Astrid Lindgren, simbolizira neobuzdanu slobodu oduševljavajući male čitatelje, prvenstveno svojim nonsensnim ˝nepedagoškim˝ pustolovinama (Crnković, 1982). Fantastične su priče zapravo uvijek duhovite igre. Vedri i simpatični likovi Emila Kästnera (Tonček, Točkica, Emil, Lota) humoristički su koncipirani. U svojoj U *Poštarskoj bajci* Karel Čapek je iskazao majstorstvo pripovijedanja, prvenstveno ležernim tonom, živahnim dijalozima i duhovitom kombinatorikom fabuliranja. Njegov se humor temelji na dobroćudnom optimizmu i uspjeloj igri riječima (Crnković, 1987). Njemačka književnica Christine Nöstlinger potpuno je promijenila pripovjedni diskurz komične proze. O ozbiljnim temama (poput usvajanja djeteta) progovara na duhovit način, smještajući svoje likove u svakodnevne životne situacije, ali kroz humornu dioptriju. Tako i njezin mali Konrad biva poštom poslan u limenci neobičnoj sredovječnoj ženi koja nije imala djece. Mnoštvo komičnih epizoda možemo pronaći u tekstovima Darka Macana, Roalda Dahla i drugih velikana pisane riječi.

MEDIJSKA KULTURA

Kad govorimo o humoru, nemoguće je zaobići filmske komedije koje su zastupljene u programu Hrvatskoga jezika. U popisu filmskih naslova za nastavu medijske kulture već od prvog razreda nalaze se kratki komični i animirani filmovi, ali i filmovi koji žanrovski ne pripadaju komediji, iako sadrže komične elemente: *Lolek i Bolek, Tom i Jerry, Mickey Mouse, Profesor Baltazar, Charley Chaplin, Velika pustolovina Stuarta Maloga, Vlak u snijegu* i mnogi drugi. Uz prikazivanje klasika filmske komedije (*Charley Chaplin, Stanlio i Olio* i drugi), u nastavni proces mogu se uključiti i novije filmske komedije (*Gle tko to govori, Tri muškarca i kolijevka, Draga, smanjio sam djecu* i druge). Valja paziti da svi filmovi po svojoj tematici budu primjereni dobi školske djece (Matijević, 1994).

Stripovi u kojima dolazi do izražaja humor i šaljiv pogled na svijet mogu poslužiti učiteljicama kao funkcionalan predložak na satu Hrvatskoga jezika. Humorni diskurs stripa iskoristiv je poglavito u fazi motivacije: osim što stvara pozitivno ozračje, vedro započinjanje sata šalom i smijehom pomaže učenicima da se opuste, dok im duhovite stanke tijekom nastave omogućuju kratki predah, dobrodošao pri intenzivnim intelektualnim naporima. U središnjem dijelu sata, prilikom obradbe novih obrazovnih sadržaja i provjere znanja, duhoviti primjeri mogu smanjiti anksioznost na intelektualno zahtjevnim ispitima.

KREATIVNE AKTIVNOSTI

Učenicima razredne nastave učiteljica može ponuditi karikaturu kao poticaj za literarno stvaralaštvo. Zanimljiva je aktivnost *Smiješna priča*. Zadatak je izabrati šalu iz *Šaljive datoteke* ili *Šaljivog dnevnika* i na temelju nje naspisati smiješnu priču. Pri ovoj aktivnosti učiteljica može pomoći svojim prijedlozima tako što će predložiti antropomorfizaciju životinja i/ili stvari, preinaku stvarne priče promjenom kraja, dodavanjem likova i slično (Čudina-Obradović, 1997).

Učenici vole i aktivnost *Realna nastava – nasmijte se*, u kojoj su raspoređeni po skupinama. Učitelj/ica svakoj grupi podijeli sličicu (smiješan crtež, karikatura ili stranica stripa) i uputi učenike da u određenom vremenu prouče sliku i pripreme scensku prezentaciju crteža za ostale učenike. Izdvojit će se najbolji koji su najviše nasmijali ostale učenike u razredu.

ZAKLJUČAK

Humor je korisna tehnika i moćan nastavnikov adut za uspostavljanje ugodnoga ozračja u školskom prostoru. On obogaćuje komunikaciju u nastavi, potiče međusobnu otvorenost i poštovanje te pridonosi nastavnikovoj djelotvornosti u poučavanju (Matijević, 1994). On je posebice učinkovit pri neugodnim situacijama i nastupu straha i panike koja učenike zahvaća zbog zahtjevnoga gradiva, nedostatka samopouzdanja ili negativnog iskustva u nastavnom području. Smijeh u takvim situacijama može pomoći da se izbjegne osjećaj anksioznosti. Prema Korobkinu (1988) humor može smanjiti tjeskobno raspoloženje, mijenjajući učenikov doživljaj obrazovnoga procesa. Osim što pridonosi smanjenju tjeskobe, humor izravno utječe na ishode učenja. On poboljšava učeničko razumijevanje zahtjevnijih sadržaja i u konačnici ima pozitivan utjecaj na obrazovne učinke (Bryant, Comisky, Crane, i Zillmann, 1980).

Utemeljen na smijehu humor kao moćan odgojni adut pomaže učitelju u stvaranju poticajnoga ozračja u nastavi, razvijanju kvalitetnijeg odnosa s učenicima i pojašnjenju obrazovnih sadržaja. Primjereno iskorišten humor pomaže učitelju i razvijanju boljeg odnosa s učenicima. Pod uvjetom da nije neumjeren može povećati pozornost i zanimanje, pomažući u pojašnjenju i potkrijepljenju sadržaja o kojem se govori. Učitelji bi morali imati na umu kako su djeca svjesna koliko je obrazovanje ozbiljna djelatnost i poštuju školska pravila, ali nastava može imati i vedro naličje. Kako spominje D.H.Lawrence, *˝Dok postoji i dašak smijeha, sve je u redu. Čim pritegne paklena ozbiljnost, poput uzburkanoga mora, sve je izgubljeno*.˝

LITERATURA

Anić, V.., Goldstein, I. (1999). *Rječnik stranih riječi*, Novi liber, Zagreb

Bryant, J., Comisky, P., Zillmann, D. (1979). Teacher´s humor in the college slasroom, *Communication Education*, 28 (2), 110.-118.

Bryant, Comisky, P.W., Crane, J.S., Zillmann, D. (1980). Relationship between college teacher´s use the humor in the classroom and student´s evaluations of their teacher´s, *Journal of Educational Psychology*, 74, 511.-519.

Crnković, M. (1982). *Dječja književnost*, Školska knjiga, Zagreb

Cropley, A. J. (1990). Creativity and mental health in everyday life, *Creativity Research Journal*, 13 (3), 167.-178.

Čudina-Obradović, M. (ur.) (1997). *Dosadno mi je – što da radim*, priručnik za razvijanje dječje kreativnosti, Školska knjiga, Zagreb

Dramac, I. (2014). *Humor kao metodološki instrumentarij u poučava*nju (diplomski rad), Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Garner, R. (2006). Humor in Pedagogy: How Ha-Ha can Lead to Aha!, *College Teaching*, 54/1, Stambor, Johnston, Basil, 177.-180.

Fioravanti, L. Spina, L. (2006). *Anime con il naso rosso. Clown Dottori: conquiste e prospettive della gelotologia*, Armando, Roma

Hranjec, S. (2000). *Smijeh dječje hrvatske književnosti,* Tonimir, Varaždinske Toplice

Hranjec, S. (2006). *Pregled hrvatske dječje književnosti*, Školska knjiga, Zagreb

Klaić, B. (2007). *Rječnik stranih riječi*, VBZ, Zagreb

Korobkin, D. (1988). Humor in the classroom: Considerations and strategies, *College Teaching,* 36, 154.-158.

Lazzarich, M. (2013). Humor i empatija stripa kao metodološki instrumentarij u poučavanju, *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 15 (1), str. 153.-190.

Matijević, Milan. (1994). *Humor u nastavi*, *Pedagoška i metodička anal*iza, UNA-MTV, Zagreb

Pellegrini, A. (2008). disertacija *Komunikacija u clownterapiji: pitanja i pedagoške obrazovne intervencije*, http://sociologia.tesionline.it/sociologia/tesi.jsp?idt=26110, preuzeto 7. 4. 2016.

Relja, R., Baturina, D. (2010). 2010). Uloga i značenje humora u svakodnevnom životu mladih, *Školski vjesnik*, 59(3), Split, str. 347.-362.

Shatz, M., LaSchiavo, F. (2005). Learning Through Laughter: New Study Supports Use Of Humor In Online Courses, https://www.sciencedaily.com/releases/2005/05/050526135537.htm, preuzeto 21. 4. 2016.

Schwarz, G. (1989). The importance of being silly, *Educational Leadership*, 46 (5), 82.-83.

Sprecher, S., Regan, P.C. (2002). Liking some things (in some people) more than others: Partner preferences in romantic relationships and friendship, *Journal of Social and Personal Relationships*, 19 (4), 463.-481.

Wanzer, M., Frymier Bainbridge, A., Wojtaszczyk, A., Smith, T. (2006). Appropriate and Inappropriate Uses of Humor By Teachers, *Communication Education*, 55 (2), 178.-196.

Warnock, P. (1989). Humor as a didactic tool in adult education, *Lifelong Learning*, 12 (8), 22.-24.

The Funny Side of Education in - Humor Teaching

Abstract: School has always been perceived as an educational institution where students learn and acquire knowledge about basic human values. Education directed at the acquisition of knowledge often inaugurates seriousness and discipline in the learning process; however, teaching based on traditional pedagogical approach sometimes ignores the therapeutic role of laughter in the school area. We can perceive humor and laughter as a kind of alternative to the serious reality but humor is not just a simple means of relaxation and leisure. In its wide application, humor can find its place in the educational process as well. Scientists who have examined its functional efficiency agree that humor significantly affects the quality of the education process, enabling the improvement of intergenerational relations. In addition to establishing a supportive classroom atmosphere, use of humorous methodological instruments has potentially two-fold benefits: it may facilitate teachers in the interpretation of educational content and make learning more interesting to students.

The presentation seeks to shed light on the didactic possibilities of laughter in the school area, with particular attention dedicated to the humorous elements in the teaching of the Croatian language. The question is whether humor, a positive character trait, is ignored in teaching practice. With questioning of its functional efficiency the presentation reflects upon the possibilities of implementing humor in the teaching process. It also presents results of the research, conducted in the Karlovac and Primorsko-Goranska Counties, dealing with students' and teachers' experiences of the efficiency of applying humor in teaching.

Keywords: humor, Croatian language, educational process, classroom teaching

Lustige Seite der Bildung - Humor im Unterricht

Zusammenfassung: Die Schule wurde immer als eine Bildungsanstalt wahrgenommen, wo die Schüler Kenntnisse über die menschlichen Grundwerte erlernen und erwerben. Ein wissensorientierter Unterricht impliziert oft eine Ernsthaftigkeit und Disziplin im Lernprozess, während der Unterricht nach dem traditionellen pädagogischen Ansatz manchmal die therapeutische Rolle des Lachens im Schulbereich ignoriert. Der Humor und das Lachen können als

eine Art Alternative zu der ernsten Realität wahrgenommen werden, aber der Humor ist nicht einfach nur ein Mittel zur Entspannung und Zeitvertreib. In der breiten Palette der Möglichkeiten kann der Humor seinen Platz auch im Bildungsprozess finden. Die Wissenschaftler, die die funktionelle Effizienz des Humors untersucht haben, sind sich darüber einig, dass der Humor maßgeblich die Qualität des Bildungsprozesses beeinflusst, indem er zur Verbesserung der generationsübergreifenden Beziehungen beiträgt. Zusätzlich zur Schaffung einer förderlichen Klassenatmosphäre kann das Unterrichten durch humoristische methodologische Instrumentarien den Lehrern die Interpretation von Lerninhalten erleichtern, sowie den Schülern das Lernen interessanter gestalten.

Im Text wird der Versuch unternommen, die didaktischen Möglichkeiten des Lachens im Schulbereich zu beleuchten, und ein besonderes Augenmerk wird auf die humoristischen Elemente im Kroatisch-Unterricht gelegt. Dabei wird die Frage gestellt, ob die Witzigkeit als ein positiver Charakterzug in der Unterrichtpraxis ignoriert wird. Neben der Überprüfung seiner funktionellen Effizienz wird auch über die Möglichkeiten der Implementierung des Humors im Unterrichtsprozess nachgedacht. Im Beitrag werden die durchgeführten Untersuchungsergebnisse über die Erfahrungen der Schüler und Lehrer zur Effizienz des Humors im Unterricht präsentiert, die aus den Gespanschaften Karlovac und Primorje-Gorski Kotar stammen.

Schlüsselbegriffe: kroatische Sprache, Humor, Unterrichten, Klassenunterricht